

A munkásmozgalom-történeti kutatások tapasztalatai Győr-Sopron megyében

Győr-Sopron megyében a munkásmozgalom történetének kutatása — Győr, Sopron és Mosonmagyaróvár ipari jellege ellenére — nem tekinthet vissza nagy múltra. Jelentős munkák elsősorban az elmúlt évtizedben, az 1967—1969-es évfordulók kopcsán kibontakozó kutatások eredményeként születtek. Ezek zömükben a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság eseménytörténetét tárták fel. Kiemelten fontosnak tartjuk közöttük a Megyei Könyvtár által összeállított sajtószemlévény-gyűjteményeket, amelyek biztos támasza: minden, a korszakkal foglalkozó kutatásnak. Győr város 700 éves jubileuma alkalmából 1971-ben megjelent tanulmánykötet újabb előrelépést jelentett a kutatásokban, noha a terjedelmi korlátok a szerző munkájának határt szabtak.

A felszabadulás utáni népi demokratikus fejlődésről 1975-ben jelent meg dr. Dávid Lajos kismonográfiája, amely példamutatóan dolgozza fel e jelentős korszak munkásmozgalmát. Az önálló kiadványokon kívül a Soproni Szemle és a győri Xantus János Múzeum évkönyve, az Arrabona is szép számmal közölt és közöl tanulmányokat. Az Arrabona lapjain látott napvilágot dr. Lengyel Alfréd ny. levéltárigazgató 7 részes sorozata az 1918 előtti győri munkásmozgalom eseményeiről.

A különböző munkák felsorolásával csupán érzékeltetni szeretném azokat a törekvéseket, amelyek a megyén belül, a közelmúlt éveiben, a munkásmozgalom történetének feldolgozásával kapcsolatosan jelentkeztek. A művek értékelése azonban felhívja a figyelmet a problémákra és hiányosságokra is. Ezek egyike, hogy a győri és a magyaróvári munkásság keletkezéséről, fejlődéséről egyáltalán nem, vagy alig tudunk valamit. Pedig nem érdektelen téma, hogy miként lett a múlt század végén, s a századfordulón Győr vagy Magyaróvár egyik napról a másikra ipari város. Honnan jöttek az ipari munkások, milyen vidékről és milyen társadalmi környezetből? Milyen volt a kisipari munkásság összetétele? Elkészült pedig már 3 mosonmagyaróvári és 2 győri üzem története, sőt a Magyar Vagon és Gépgyár másodszor iratja a magáét. Sajnos üzemtörténezeink nem érezték feladatuknak, hogy a munkásmozgalom és hordozója, a munkásosztály történetét felkutassák. A legtöbb esetben megelégedtek azzal, hogy üres marxista frazeológiával helyettesítsék a tényeket. Összefügg ez talán a munkásmozgalom-történet fogalmának tisztázatlanságával, amely csak a harcok forradalmi megmozdulásokat tekintve munkásmozgalomnak. Ismételten és nyomatékosan hangsúlyoznunk kell, hogy a munkásmozgalom-történet magába foglalja a munkásosztály történetét, létrejöttétől kezdve egész fejlődésében, építve mint a munkásság mozgalmainak történetét az első ösztönös megmozdulásoktól a forradalmi élcsapat, a kommunista párt harcaig. A kutatónak itt van igazán lehetősége nyomon követni a folyamatot, amely a falu lakosságának differenciálódásával kezdődött s az új osztály, a munkásosztály kialakulásával, első ösztönös megmozdulásával folytatódott. Foglalkozni kell a munkásság eredetével, nemzetiségi összetételével, szociális és kulturális viszonyaival, életkörülményeivel, a különböző üzemek helyzetében észlelhető eltérésekkel, különbségekkel s nem utolsósorban a kapitalista tulajdonosok munkáspolitikájával. Ezeken keresztül válik érzékelhetővé a munkásmozgalom helyzete, léte vagy éppen hiánya, fejlődése vagy stagnálása.

Lakóhelyi vonatkozásokban legalább ennyire érdekes lehet a munkásság eloszlása a különböző városrészek között, gyülekező helyei, egyleti helyiségei. E gyülekező helyek, egyleti helyiségek, az itteni könyvtárak, előadások nyomán lehet eljutni a szocialista eszmék terjedésének, terjesztésének feltérképezéséig. Gyakor egy-egy munkáslakta városrész változásaiban, fejlődésében az egész városra jellemző dolgok tárulnak fel. Győri példát említek: az Újvárosnak nevezett, egykor mezőgazdasági jellegű előváros az előző században a kisipar központja, s egyben a kisipari munkásság lakóhelye lett, később itt volt az üzemi fejlődés bölcsője is. Ez a városrész bizonyos vonatkozásokban — élet- és munkakörülmények, szervezeti és egyleti élet — sajátos, külön világ a városon belül, aminek ma már nyoma is alig van. A városrész lakossága teljesen kicserélődött. Éppen ezért határozta el a Hazafias Népfront városi bizottsága, hogy a honismereti munkabizottság segítségével széles körű feltáró és gyűjtő munkát indít. Házzól házra feltérképezi a városrészt, rögzíti a lakóhelyi körülményeket, az egykori műhelyek, kisüzemek helyét az egyleti helyiségek

nyomait. A gyűjtés során fényképfelvételeket készítenek, a fontosabb visszaemlékezéseket magnetofon-szalagra veszik, s összegyűjtik a korra jellemző fényképfelvételeket. A felmérő munka, melyet a győri Ifjúsági Ház helytörténeti szakköre, *Bedécs Gyula* tanár irányításával végez, elsőként fog helyzetképet adni egy munkásterület-ről.

Hasonló célokat tűzött maga elé — többek között — a megyei pártbizottság irányítása alatt az elmúlt év folyamán megalakult munkásmozgalom-történeti bizottság programja. Az egész megyét átfogó feladatterv középpontjában a helyi munkásmozgalom 1919—1945 közötti történetének feltárása áll. Külön füzetekben, majd egy kötetben is megjelennek a tanulmányok, amelyeket dokumentumkötetek egészítenek ki. Kiemelten esik szó — éppen a hiányok, a fehér foltok ismeretében — több olyan témáról (a munkásosztály története, a szakszervezetek és a szociáldemokraták tevékenysége), amelyek mindeddig ismeretlenek voltak. A terv alapján a megye városában kisebb csoportok alakultak és megkezdték a források gyűjtését, kutatását. Külön is fontosnak tartjuk, hogy a városi munkásmozgalom hatását a közvetlen és távolabbi környéken feltárjuk s ezzel együtt foglalkozunk a faluról bejáró munkásság sorsával, a város és a falu közötti kapcsolatokban betöltött szerepével. Konkrét Győr környéki példákon már most is le tudjuk mérni, hogy a szomszédos községekben lakó munkások, földmunkások mily jelentős szerepet játszottak a szocialista eszmék közvetítésében, a munkásmozgalom szervezeteinek létrehozásában. Jónéhány szociáldemokrata pártszervezet működött a sokoróaljai falvakban, és alig volt olyan kommunista akció a két világháború közötti években, amelyekben a földmunkások ne vettek volna részt.

Magától értetődik, hogy sem ebben az esetben, sem máskor nincs szó munkásmozgalom „kreatálásáról”, mesterséges felnagyításáról. Úgy hiszem, hogy a kutatások tudományos megalapozottsága ezt eleve kizárja s már túljutottunk azon a „kötelezőnek” vált mérccen, amely azt vallotta: a mozgalomról mindenképp írni kell, s ha nincs mit, akkor utólag ki kell találni. Viszont egy-egy település, üzem életében fel kell tárni mindazokat a tényeket, adatokat, amelyek a munkásmozgalommal kapcsolatosak. Még inkább vonatkozik ez a felszabadulás utáni korszakra, ahol — különösen az üzemtörténetekben — alik esik szó másról, mint technikai fejlesztésről. Nagyon világosan utal erre *Vass Henrik* referátuma, s különösen lényeges, amikor előhívja a kérdés politikai jelentőségét. Nem lehet úgy beszélni, s írni egy üzem történetéről, hogy benne pl. az 1956. év októberi ellenforradalomról, mint „októberi rendkívüli eseményekről” essék szó, melyeknek csupán gazdasági kihatásai voltak.

Arra is szeretném felhívni a figyelmet, hogy az események, a gazdasági és ideológiai kérdések vizsgálata mellett nem szabad elfeledkeznünk az eszmék és a cselekedetek hordozóiról: az emberekről. A munkásmozgalomban résztvevők életútjának feldolgozása nemcsak a tudományos kutatás, de emléküik megőrzése szempontjából is igen fontos. Nem egyszer megtörténik, hogy utcát neveznek el egy mozgalmi személyiségről, de senki sincsen, aki tudja ki volt, mit tett az illető. Miként annyi más megyében, Győrben is elkészült s megjelent 1976-ban a forradalmi munkásmozgalom helyi alakjainak életét feldolgozó mű. Most van folyamatban a megyebeli internacionalisták életének, adatainak összegyűjtése és feldolgozása, kiadásra történő előkészítése. Mindkét esetben a megyei pártarchívum kezdeményezte és irányította a munkát.

A jövőben — éppen a két kötet előkészítése során szerzett tapasztalatok alapján — erősíteni szeretnénk a honismereti munkában a visszaemlékezések, a munkásmozgalmi személyiségek életére vonatkozó adatok gyűjtését. Ezt szándékozik elősegíteni az az elképzelés, amelyet a Győr városi honismereti munkabizottság dolgozott ki, az 1945—1948 között a győri munkásmozgalomban tevékenykedő személyiségek visszaemlékezéseinek összegyűjtésére.

Feladatunknak tekintjük a honismeret által feltárt adatok, a szintézisbe foglalt összefüggések visszacsatolását, azaz az agitációs-propaganda munkában, a marxista oktatásban való felhasználását. Ez legalább olyan lényeges, mint maga a kutatás.

